

Lisätiedot:

kirjasto- ja kulttuuripalveluiden päällikkö Jaakko Tiinanen, puh. 050 505 6403
opetuspäällikkö Agneta Eklund, puh. 050 308 6262
etunimi.sukunimi@kauniainen.fi

Kauniaisten kaupungin uuden strategian läpimurtohankkeen 1.1, Tasokas varhaiskasvatus ja koulutus, keskeiseksi tulostavoitteeksi on nostettu Suomen parhaat oppimistulokset lukutaidon saralla. Lasten ja nuorten lukutaidon kansallinen kehitys on huolestuttavaa: Suomen lukutaidon PISA-tulosten keskiarvot ovat laskeneet vuodesta 2018 vuoteen 2022 peräti 30 pistettä. Kirjallisuuden läsnäololla lasten ja nuorten arjessa voidaan keskeiseltä osin vahvistaa sekä lukemisen kulttuuria että lukutaitoa. Kauniaisissa on saatu aiempia erittäin lupaavia kokemuksia siitä, miten kirjaston aineistojen jalkauttaminen varhaiskasvatusyksiköihin on lisännyt merkittävästi kirjojen lainaamista ja käyttöä.

Koulukirjastoilla on huomattava potentiaali niin oppimisympäristöinä kuin myös pedagogisena resurssina. Onkin keskeistä, mikä osa tästä potentiaalista saadaan täysimittaisesti hyödynnettyä. Asiaa on tarkasteltu jo aiemmin osana koulujen ja kirjaston yhteistyömallin kehittämistä koulujen ja kirjastohenkilöstön yhteistyönä. Yhteiskehittämisyöpajassa keväällä 2024 syntyi kaikkien koulujen ja kirjastopalveluiden yhteinen tavoitetila, että lukuvuoden 2027–2028 aikana koulukirjastopalvelut siirrettäisiin mahdollisuuksien mukaan kaupunginkirjaston järjestettäväksi.

Asia on ollut esillä myös poliitikkojen aloitteesta. Valtuutettujen Palojoiki, Pesonen, Nysten ym. valtuustoaloitteessa, jonka on allekirjoittanut yhteensä 19 valtuutettua ja joka on jätetty valtuuston kokouksessa 18.9.2024, esitettiin koulukirjastopalveluiden tuottamisen siirtämistä kaupunginkirjaston järjestettäväksi. Vastauksessa, joka käsiteltiin valtuustolla 10.2.2025, esitettiin opetus- ja kirjastopalveluiden yhdessä valmisteleva alustava toimintamallikuvaus.

Talousarviokirjan 2026 käsittelyn yhteydessä linjattiin yksimielisesti, että koulukirjastomallin valmisteluun tulee osallistaa jo vahvasti mukana olleiden koulujen ja kirjaston henkilökunnan sekä hyvinvointi- ja vapaa-aikavaliokunnan ohella myös molemmat kasvatus- ja koulutusvaliokunnat.

Kuntatalouden tilanteen ollessa haastava on välttämätöntä pyrkiä tuottamaan palvelut mahdollisimman kustannustehokkaasti yhtäältä karsien päällekkäisyyksiä ja toisaalta hyödyntäen koko kaupunkiorganisaatiossa olevan osaamisen sekä kaikki synergioiden mahdollisuudet. Näin ollen kaikkien palvelutuotantoon liittyvien ratkaisuiden täytyy olla tehokkaita. Opettajien työhyvinvoinnin haasteena on useissa selvityksissä noussut esille työmäärän ohella työn sirpaleisuus sekä se, että kasvava osa työtehtävistä on muita kuin välittömästi opettamiseen liittyviä ja koulutusta vastaavia.

Nykymallin haasteet

Nykyisessä toimintatavassa on tunnistettu seuraavaa haasteita:

Digitaalisten ratkaisuiden sirpaleisuus:

Nykymallissa koulut ovat hankkineet erillisiä ohjelmistoratkaisuita sekä niihin liittyviä käyttökoulutuksen ja käytön tuen palveluita. Suomen- ja ruotsinkielisillä kouluilla on ollut käytössään erilliset ratkaisut. Pienestä skaalasta johtuen kustannukset ovat korkeat suhteessa käyttömääriin.

Henkilöstöresurssien kohdentuminen:

Koulukirjaston hoitaminen aineistohankinnasta luettelointiin ja lainauskuntoon saattamiseen sekä asiakaspalveluun on tapahtunut opettajien voimin pääasiallisten työtehtävien ohella. Tämä sitoo opettajien työaikaa perustehtävän kannalta toissijaisiin askareisiin. Koska opetushenkilöstön ydinosaamista on kirjastotoiminnan järjestämisen sijaan pedagogiikka, kuluu osaan työtehtävistä merkittävästi enemmän aikaa kuin alan ammattilaisilta ja ne onkin koettu varsin hitaiksi sekä kuormittaviksi. Opettajien kirjastonhoidollinen työpanos on – palkkausjärjestelmien eroista johtuen – suhteessa kalliimpaa kuin kirjastohenkilöstön panos.

Työprosessien ja hankintakanavien raskaus:

Koulukirjastojen kohdalla monet sellaiset työvoimaintensiiviset työvaiheet, kuten primääriluettelointi, jotka on kirjastopalveluissa ulkoistettu jo jonkin aikaa sitten, tehdään edelleen omana työnä. Aineistoa on hankittu erillisen hankintasopimuksen kautta, jonka hinnat eivät ole kilpailukykyisiä Espoon, Vantaan ja Kauniaisten kirjastoaineistosopimuksen kanssa.

Asiakashyöty:

Koulukirjastojen kokoelmat ovat melko suppeita, ja uudistuvat pienten volyymien takia hitaasti. Kokoelmapolitiikkaa ei ole useinkaan mahdollista kehittää pitkäjänteisesti. Synergioita kokoelmien yhteiskäytöstä ei saavuteta. Koulukirjastojen aukioloajat ovat resurssisyydestä hyvin suppeita, mikä rajoittaa niiden käyttömahdollisuuksia.

Epäyhdenvertaisuus:

Eri koulujen kirjastotoimintaan – kuten aineistohankintoihin – käytettävissä oleva resurssimäärä vaihtelee voimakkaasti kouluittain ja vuosittain. Tämä tuottaa epäyhdenvertaisen tilanteen eri kieliryhmiin kuuluvien ja eri kouluissa opiskelevien lasten ja nuorten välille.

Vaihtoehtoiset mallin mahdollisuudet

Edellä tunnistettuihin nykymallin haasteisiin on mahdollista vastata siirtämällä koulukirjastojen toiminnan ylläpitäminen valtuustoaloitteessa esitetyllä tavalla osaksi kaupunginkirjaston toimintaa. Tällä tavoin voidaan eliminoida ohjelmistoihin, luettelointiin ja rinnakkaisiin hankintareitteihin liittyvät ylimääräiset ja päällekkäiset kustannukset sekä lisättyä kirjastotyön sujuvuutta. Samalla koko Helmet-kirjastokokonaisuuden kokoelmat saadaan ilman kynnystä niin oppilaiden kuin opettajienkin käyttöön.

Valmistelun aikana on kirkastunut, että taloudellisten ja toiminnallisten tavoitteiden saavuttaminen edellyttää käytännössä siirtymistä saman järjestelmän sekä samojen työprosessien käyttöön. Muutokset vaatimia kustannuksia on selvitetty, ja on todettu, että ne ovat varsin maltilliset

saavutettaviin hyötyihin nähden: toimintaa on mahdollista ylläpitää yhdellä suomen- ja ruotsinkielisten koulujen kirjastojen kesken jaetulla lisävakanssilla sekä volyymeihin nähden pienillä ICT- ja aineistohankintakuluilla. Lisäksi käyttöönotosta aiheutuu kertaluonteisia kustannuksia. Vastaavasti käyttöönoton yhteydessä päällekkäisten järjestelmien erilaiset ylläpitokulut sekä hankintareitteihin liittyvä tehottomuus jäävät pois sekä työajankäyttö tehostuu. Tarkka kustannuserittely on liitteenä. Matalan kustannustaso on mahdollinen kaupunginkirjaston leanattujen prosessien ansiosta: Kauniainen tuottaa kirjastopalvelut pienemmällä yksikkökustannuksella kuin mikään muu pääkaupunkiseudun kaupunki.

Muutoksen toteuttamista ei ole aihetta tarpeettomasti lykätä. Samanaikaisesti on kuitenkin myös totta, että näin suuren muutoksen onnistunut läpivieminen edellyttää riittävää valmistelu-aikaa sekä tiivistä valmisteluyhteistyötä opetus- ja kirjastopalveluiden välillä. Oppilaiden ja opetushenkilöstön osallisuus mallin rakentamisessa sekä asian huomioiminen talousarvioprosessissa jo kehysvaiheesta lähtien ovat keskeisiä. Tämän huomioon ottaen realistista on, että muutos voitaisiin tehdä portaittain syyslukukauden 2027 aikana.

Sivistys- ja hyvinvointitoimenjohtaja Mikael Flemmich:

Suomenkielinen kasvatus- ja koulutusvaliokunta hyväksyy osaltaan Kauniaisten koulukirjastopalveluiden vaihtoehtoisen tuotantomallin. Muutokseen tulee varautua vuoden 2027 talousarvion valmistelun yhteydessä.

Keskustelun aikana puheenjohtaja Elina Moisisto antoi seuraavan palautusehdotuksen.

Vastaehdotus 6.1 (Moisisto)

”Valiokunta palauttaa asian valmisteluun, jotta asiassa kerätään koulujen henkilöstön kehitysideat ja näkemykset muutokselle, saadaan nykyiset kulut koulukirjaston järjestämiselle, sekä kuluvertailu nykyisen tilan ja uuden tavan välillä, valmistelussa tulee myös näkyä mistä budjetista nämä uudet mahdolliset kulut on suunniteltu menevän.”

Markku Rähmönen, Petri Lehtinen ja Tuula Koskimies-Sirén kannattivat puheenjohtaja Moisiston ehdotusta.

Puheenjohtaja totesi, että palautusehdotusta oli kannatettu, mutta koska valiokunta ei kannattanut sitä yksimielisesti, siitä piti äänestää. Puheenjohtajan äänestysesityksen mukaan asian käsittelyn jatkamista kannattavat äänestivät JAA ja Elina Moisiston palautusehdotusta 6.1 kannattavat äänestivät EI. Valiokunta hyväksyi äänestusehdotuksen.

Sähköisesti toimitetussa äänestyksessä annettiin 3 JAA-ääntä (Bäckström-Toivanen, Nyberg, Salminen) ja 6 EI-ääntä (Ahtiainen, Lehtinen, Koskimies-Sirén, Niemi, Rähmönen, Moisisto). Näin ollen asia palautettiin uudelleen valmisteluun.

Päätös:

Suomenkielinen kasvatus- ja koulutusvaliokunta päätti palauttaa asian uudelleen valmisteluun.

Liitteet:

Oheismateriaali:

Diaesitys - Koulukirjastopalveluiden kehittäminen

KASKOV 03.06.2026 § 60

204/12.00.00.00/2026

Suomenkielinen koulutus- ja varhaiskasvatusvaliokunta päätti kokouksessaan 29.4.2026 osaltaan palauttaa asian valmisteluun, jotta henkilökunnan osallisuus prosessissa saataisiin laajemmin kuvattua ja nykyisen toimintamallin kustannusarvio selvitettyä. Svenska utskottet för fostran och utbildning sekä hyvinvointi- ja vapaa-aikavaliokunta ovat omalta osaltaan hyväksyneet mallin yksimielisesti kokouksissaan 22.4.2026 ja 6.5.2026.

Valmistellun mallin tavoitteena on vastata entistä paremmin Kauniaisten kaupungin uuden strategian läpimurtohankkeen 1.1, Tasokas varhaiskasvatus ja koulutus, keskeiseen tulostavoitteeseen Suomen parhaat oppimistulokset lukutaidon saralla. Lasten ja nuorten lukutaidon kansallinen kehitys on huolestuttavaa: Suomen lukutaidon PISA-tulosten keskiarvot ovat laskeneet vuodesta 2018 vuoteen 2022 peräti 30 pistettä. Kirjallisuuden läsnäololla lasten ja nuorten arjessa voidaan keskeiseltä osin vahvistaa sekä lukemisen kulttuuria että lukutaitoa. Kauniaisissa on saatu aiempia erittäin lupaavia kokemuksia siitä, miten kirjaston aineistojen jalkauttaminen varhaiskasvatusyksiköihin on lisännyt merkittävästi kirjojen lainaamista ja käyttöä. Mallilla on myös tunnistettu positiivisia vaikutuksia opettajien työn hallintaan ja työhyvinvointiin sekä työpanoksen tehokkaaseen kohdentumiseen.

Opettajat ja rehtorit ovat koulun toiminnan parhaita asiantuntijoita, ja tämän vuoksi heidän osallisuutensa valmisteluprosessissa on hankkeen onnistumiselle kriittistä. Mallin suuntalinjat hahmoteltiin koulujen ja kirjaston yhteistyön kehittämistyöpajassa Villa Vallmogårdissa 16.4.2024. Kyseiseen työpajaan osallistuivat niin opettajakunnan edustajat kuin myös rehtori tai virka-apulaisrehtori kaikista Kauniaisten kaupungin oppilaitoksista. Valtaosa opettajista oli koulukirjaston hoidosta vastaavia opettajia, mutta mukana oli muitakin opettajia.

Koulujen henkilökunta on ollut vahvasti mukana myös mallin pilotoinnissa, jota on tehty kirjaston remonttiväistön mahdollistamin resurssein vuoden 2025 aikana. Pilotoinnin kokemukset ovat olleet myönteisiä: kaikkein myönteisimpiä Kasavuoren koulukeskuksessa, jossa pilotoitu malli oli kaikkein lähinnä suunniteltua uutta koulukirjastomallia. Siellä saavutettiin kaupunginkirjaston toimittaman ajantasaisen ja kuratoidun kokoelman turvin moninkertainen kasvu koulukirjaston käytössä kokoelman kokoa kasvattamatta. Pilotoinnin kautta saadut kokemukset on hyödynnetty mallin jatkojalostuksessa.

Mallin valmistelua on tehty pitkin matkaa tiiviissä yhteistyössä paitsi opetuspäällikön, myös oppilaitosten arjessa vahvasti kiinni olevien kauniaislaisten rehtorien kanssa.

Nykyisen koulukirjastomallin kustannustasoksi on rehtoreilta saatujen tietojen perusteella tunnistettu noin 20 000 euroa vuodessa. Suurin kustannuserä (yhteensä yli 10 000 euroa vuodessa) on opettajien palkkakustannus lisätehtävän

hoidosta. Merkittävä osa opettajien tekemästä työstä (kuten kirjojen luettelointi ja lainauskuntoon saattaminen) on kirjaston osalta ulkoistettu kiinteään hintaan. Toisen merkittävän kustannuserän muodostavat IT- ja järjestelmäkulut, joihin kuuluu niin lisenssikuluja kuin myös vuosittain vaihtelevassa määrin käyttötuen ja koulutuksen maksuja. Nämä kustannukset pääsääntöisesti jäisivät pois uudessa järjestelmässä. Kolmas merkityksellinen kustannuserä on aineiston hankinta, jonka suhteen koulujen nykyisin maksama hintataso on suhteessa vähemmän edullinen kuin Espoo, Vantaan ja Kauniaisten kirjastojen yhdessä kilpailuttama sopimus. Kaikkiin kustannuksiin sisältyy jonkin verran lukuvuosi-kohtaista vaihtelua.

Asian edellisen käsittelyn jälkeen käsitys kaupungin taloudellisista olosuhteista vuonna 2027 on olennaisesti heikentynyt. Tämän seurauksena on todettu, että mallin käyttöönotosta on perusteltua päättää valiokunnassa periaatetasolla siten, että tarkka käyttöönottovuosi määrittyy talousarvioprosessin yhteydessä.

Sivistys- ja hyvinvointitoimenjohtaja Mikael Flemmich:

Suomenkielinen kasvatus- ja koulutusvaliokunta hyväksyy osaltaan Kauniaisten koulukirjastopalveluiden vaihtoehtoisen tuotantomallin.

.....

Puheenjohtaja Elina Moisisto teki vastaesityksen jäsenten Petri Lehtinen, Markku Rähmönen ja Mira Heikkilä kannattamana:

”Valiokunta päättää, että Kauniaisten koulukirjastopalveluihin ei toistaiseksi tehdä muutosta taloudellisen tilanteen vuoksi. Valiokunta pyytää viranhaltijoita selvittämään kustannuksiltaan kevyempää mallia, kuten esimerkiksi varhaiskasvatuksessa käytössä oleva eteiskirjastopalvelu.”

Valiokunta hyväksyi vastaesityksen yksimielisesti.

Päätös:

Suomenkielinen kasvatus ja koulutusvaliokunta päätti, että Kauniaisten koulukirjastopalveluihin ei toistaiseksi tehdä muutosta taloudellisen tilanteen vuoksi.

Valiokunta pyytää viranhaltijoita selvittämään kustannuksiltaan kevyempää mallia, kuten esimerkiksi varhaiskasvatuksessa käytössä oleva eteiskirjastopalvelu.

Liitteet:

Palvelutasotavoite ja kustannusarvio koulukirjastotoiminnan siirtämisestä 2027

Oheismateriaali:

Diaesitys - Koulukirjastopalveluiden kehittäminen